

Назар Ю. Коткевич*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ СОЦІОЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ МІСЬКИХ ГРОМАД

Розглянуто концептуальні засади соціоекономічного розвитку територіальних міських громад в Україні. Визначено основні чинники розвитку міських територіальних громад. Представлено моделі соціоекономічного розвитку міських територіальних громад. Обґрунтовано рекомендації для соціально-економічного розвитку міських громад.

Ключові слова: соціоекономічний розвиток; територіальні міські громади; місцеве самоврядування; держава; моделі.

Табл. 1. Рис. 1. Літ. 11.

DOI: 10.32752/1993-6788-2023-2-270-83-89

Nazar Yu. Kotkevych

CONCEPTUAL BASIS OF SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF TERRITORIAL URBAN COMMUNITIES

Conceptual principles of socio-economic development of territorial urban communities in Ukraine are considered. The main factors of the development of urban territorial communities have been determined. Models of socioeconomic development of urban territorial communities are presented. Recommendations for socio-economic development of urban communities are substantiated.

Keywords: socio-economic development; territorial urban communities; Local Government; state; models

Постановка проблеми. Соціоекономічний розвиток територіальних міських громад є однією з ключових складових стабільного функціонування держави та підвищення добробуту населення. В умовах сучасної економіки, яка характеризується динамічними змінами та глобалізацією, міські громади стикаються з численними викликами, що стосуються як економічних, так і соціальних аспектів. Серед цих викликів можна виділити зниження промислового виробництва, міграцію населення, нерівномірний розподіл ресурсів, проблеми екологічного характеру та інші.

Наукові підходи до розв'язання цих проблем вимагають розробки концептуальних засад, які б дозволили системно і всебічно оцінювати та планувати соціально-економічний розвиток територіальних міських громад. Це включає розробку нових методологій та моделей, що враховують специфіку міських територій, їх потенціал та обмеження, а також визначення стратегічних напрямків розвитку.

Актуальність цієї теми зумовлена потребою в ефективному управлінні міськими громадами, що дозволяє оптимізувати використання ресурсів, підвищити якість життя населення та забезпечити стійкий розвиток територій. Відсутність чітко визначених концептуальних засад та науково обґрунтованих підходів до соціально-економічного розвитку може призвести до хаотичних рішень, які не тільки не вирішують існуючі проблеми, але й можуть поглиблювати їх.

* Institute of Administration, Public Administration and Professional Development of Lviv Polytechnic National University, Ukraine.

Таким чином, дослідження концептуальних засад соціально-економічного розвитку територіальних міських громад є необхідним для формування ефективної державної та місцевої політики, спрямованої на сталий розвиток територій, підвищення конкурентоспроможності міських громад та покращення умов життя їх мешканців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика розвитку територіальних міських громад в Україні розглядається багатьма науковцями. Зокрема, варто згадати таких дослідників як Бобровський О. [1], Замковий В. [3], Кизим М. [2], Ксьонжик І. [3], Мовчанюк А. [4], Потравка Л. [3], Пастух К. [5], Семигуліна І. [2], Сірик З.О. [6], Сторонянська І.З. [7], Уманець Т.В. [8] Ярошенко І. [2] та інші.

У своїх публікаціях вони розглядають теоретичні засади публічного управління територіальних громад, аналізують чинники просторового розвитку територіальних громад у системі публічного управління територіями, вивчають особливості соціально-економічного розвитку територіальних громад в Україні в контексті децентралізації та, зокрема, особливості функціонування спроможної територіальної громади в умовах децентралізації влади, обґрунтовують напрями стратегічного планування розвитку територіальних громад.

Незважаючи на значну кількість досліджень у сфері розвитку територіальних міських громад на сучасному етапі все ж окремих підходів потребує комплексний підхід до вивчення особливостей цієї категорії з позиції представлення концептуальних засад соціоекономічного розвитку територіальних міських громад. Зокрема, важливо проаналізувати чинники публічного управління, які впливають на розвиток територіальних міських громад в Україні, розглянути моделі соціоекономічного розвитку та на цій основі запропонувати напрями його покращення, що визначило напрям та необхідність дослідження даної статті.

Мета статті полягає в обґрунтуванні концептуальних засад соціоекономічного розвитку територіальних міських громад.

Основні результати дослідження. Дослідження особливостей соціоекономічного розвитку потрібно здійснювати через призму сталого розвитку. Відповідно до Основного закону України сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи як органи місцевого самоврядування безпосередньо здійснюють місцеве самоврядування на рівні окремих територіальних громад відповідно до законодавчо визначеного порядку. Іншими словами, система місцевого самоврядування в державі розглядається як певний структурно-організаційний механізм, регламентований нормативно-правовою базою України (ст. 140) [9].

В той же час Конституція України визначає, що територіальні громади села, селища, міста безпосередньо або через утворені ними органи місцевого самоврядування здійснюють наступні дії:

- контролюють діяльність, відповідають за створення, реорганізацію та припинення діяльності комунальних підприємств, організацій та установ тих чи інших адміністративно-територіальних одиниць;
- реалізують процедури, пов'язані із проведенням місцевих референдумів та несуть відповідальність за результати їх здійснення відповідно до законодавства;

- формують перелік місцевих податків і зборів та регламентують порядок їх адміністрування відповідно до закону;
- контролюють, затверджують та забезпечують виконання бюджетів відповідних регіонів країни;
- контролюють, затверджують та забезпечують виконання програм культурного та соціально-економічного регіонального розвитку;
- будучи власником комунального майна, управляють ним від імені держави;
- відповідають за вирішення інших питань, віднесених законодавства до їх відання та компетенції (ч. 1 ст. 143) [9].

Таким чином, в Основному законі української держави закладені основи для реалізації управлінських функцій на рівні територіальної громади. Відповідно до Конституції територіальні громади володіють широким спектром прав та повноважень здійснювати управління на територіях, які віднесені до їх відання.

Сучасний стан міських громад в Україні та інших країнах пострадянського простору визначається низкою чинників, включаючи економічні, соціальні, демографічні та екологічні аспекти. Вивчення цих чинників дозволяє виявити основні проблеми та можливості для подальшого розвитку міських територій.

Так, до ключових чинників, що впливають на розвиток міських громад, відносяться:

- економічні: інвестиції, підприємницька активність, доступ до фінансових ресурсів.
- соціальні: рівень освіти, охорона здоров'я, соціальна інтеграція.
- екологічні: стан довкілля, екологічна безпека, раціональне використання природних ресурсів.
- інституційні: ефективність управління, рівень корупції, наявність стратегічного планування.

Представимо основні чинники розвитку міських територіальних громад у табл.1.

Аналіз сучасного стану міських громад показує, що вони стикаються з численними викликами, таких як нерівномірний економічний розвиток, недостатня інфраструктура, високий рівень безробіття та міграційні процеси, які потребують комплексного підходу для їх подолання. Економічні, соціальні, демографічні та екологічні проблеми вимагають системного вирішення, яке базується на науково обґрунтованих підходах та ефективному управлінні. Важливо, щоб розробка стратегій розвитку міських громад враховувала специфіку кожної території та була спрямована на підвищення якості життя населення, економічне зростання та екологічну стійкість.

Водночас існують приклади успішного розвитку, які можуть бути використані як моделі для інших громад (рис. 1).

Таблиця 1. Основні чинники розвитку міських територіальних громад, власні узагальнення

№ п/п	Чинники	Їх опис
<i>Економічний стан</i>		
1	Рівень економічного розвитку	У більшості міських громад спостерігається нерівномірний економічний розвиток. Більші міста, як правило, мають більш розвинену інфраструктуру та вищий рівень економічної активності, тоді як малі міста та містечка стикаються з проблемами стагнації та відтоку робочої сили. Недостатній рівень інвестицій у промисловий сектор та інфраструктуру є однією з головних причин економічних труднощів.
2	Безробіття та міграція	Високий рівень безробіття залишається серйозною проблемою для багатьох міських громад, що призводить до міграції населення в пошуках кращих умов праці. Внутрішня міграція з сільських територій до великих міст посилює демографічні диспропорції та створює додаткове навантаження на міську інфраструктуру.
<i>Соціальний стан</i>		
1	Якість життя	Рівень життя в міських громадах значно варіюється, залежно від регіону та розміру населеного пункту. У великих містах доступ до медичних, освітніх та культурних послуг зазвичай вищий, ніж у малих містечках. Соціальна нерівність та зростання рівня бідності є одними з найгостріших соціальних проблем.
2	Освіта та охорона здоров'я	У великих містах спостерігається краще забезпечення освітніх та медичних послуг, однак у малих містах і селищах ситуація залишається складною через брак ресурсів та кваліфікованих кадрів. Необхідність модернізації освітньої та медичної інфраструктури є актуальною для всіх територіальних міських громад.
<i>Демографічний стан</i>		
1	Демографічні зміни	Старіння населення та зменшення народжуваності є характерними рисами для багатьох міських громад. Це створює додатковий тиск на соціальні служби та пенсійні системи.
2	Урбанізація	Урбанізація призводить до зростання міського населення в державі, що, з одного боку, стимулює розвиток міської інфраструктури, а з іншого – посилює проблеми з житлом та транспортом.
<i>Екологічний стан</i>		
1	Екологічні проблеми	Забруднення повітря, води та ґрунтів є однією з найсерйозніших проблем для багатьох міських громад. Промислові підприємства та транспортні засоби значно впливають на стан довкілля. Необхідність впровадження екологічних програм та заходів з покращення стану довкілля є надзвичайно актуальною.
2	Зелені зони та рекреація	Недостатня кількість зелених зон та рекреаційних територій негативно впливає на якість життя міського населення. Важливо розробляти та реалізовувати проекти з озеленення та створення парків і скверів.

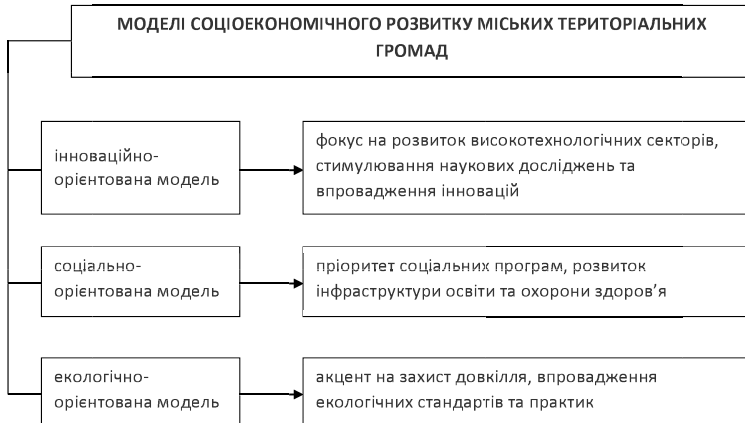


Рис. 1. Моделі соціоекономічного розвитку міських територіальних громад, власні узагальнення

У Законі України "Про місцеве самоврядування" [10] враховано демократичні принципи, викладені в Європейській хартії місцевого самоврядування (ст. 3) [11], що значним чином розширює знання та уявлення щодо принципів самоврядного управління. Особливо важливі завдання, що стоять перед місцевими громадами в Україні, вимагають розроблення та впровадження модернізованих підходів до їх вирішення. Тому це твердження дає підставу для обґрунтування наступних рекомендацій для соціально-економічного розвитку міських громад.

1. Розробка комплексних стратегій розвитку, що враховують економічні, соціальні та екологічні аспекти.
2. Активізація інвестиційної діяльності, створення сприятливих умов для малого та середнього бізнесу.
3. Підвищення якості управління через навчання кадрів та впровадження сучасних управлінських практик.
4. Стимулювання участі громади у прийнятті рішень, що сприяє соціальній інтеграції та зменшенню рівня конфліктів.
5. Впровадження екологічних стандартів, розвиток зеленої інфраструктури та підтримка екологічних ініціатив.

Таким чином, соціоекономічний розвиток територіальних міських громад є складним та багатограним процесом, що вимагає інтегрованого підходу. Розробка та впровадження рекомендацій щодо цього розвитку сприятиме підвищенню якості життя населення, економічному зростанню та екологічній безпеці територій.

Висновки. Отже, соціоекономічний розвиток територіальних міських громад є надзвичайно важливим аспектом забезпечення стабільного функціонування держави та підвищення добробуту її громадян. Аналіз сучасного стану міських громад виявив численні проблеми, серед яких нерівномірний економічний розвиток, високий рівень безробіття,

демографічні зміни, а також серйозні екологічні виклики. Водночас було відзначено, що існують успішні приклади розвитку, які можуть бути використані як моделі для інших громад.

Для ефективного вирішення цих проблем необхідно розробити та впровадити концептуальні засади соціально-економічного розвитку, які б враховували специфіку кожної громади та забезпечували комплексний підхід до управління ресурсами та планування. Важливим є інтеграція економічних, соціальних та екологічних аспектів розвитку, а також активізація участі громади у прийнятті рішень. Рекомендації, що були розроблені на основі проведеного дослідження, включають: розробку комплексних стратегій розвитку, що враховують місцеві особливості; підтримку інвестиційної діяльності та створення сприятливих умов для розвитку малого та середнього бізнесу; підвищення якості управління та розвиток кадрового потенціалу; залучення громадськості до процесу прийняття рішень та впровадження екологічних стандартів та розвиток зеленої інфраструктури. Застосування цих рекомендацій дозволить не лише вирішити існуючі проблеми, але й створити умови для сталого та збалансованого розвитку міських громад.

Перспективою подальших наукових досліджень у зазначеному напрямку є обґрунтування пропозицій щодо соціоекономічного розвитку міських територіальних громад з позиції сталого розвитку.

1. Бобровський О.І. Теоретичні засади публічного управління територіальних громад. Державне управління: удосконалення та розвиток. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/4_2020/153.pdf DOI: 10.32702/2307-2156-2020.4.151

2. Кизим М.О., Семигуліна І.Б., Ярошенко І.В. Чинники просторового розвитку територіальних громад у системі публічного управління територіями. Проблеми економіки, № 2 (52), 2022. С. 83-92

3. Ксьонжик І.В., Потравка Л.О., Замковий В.М. Соціально-економічний розвиток територіальних громад в Україні в контексті децентралізації. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2020. №11. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1843> DOI: 10.32702/2307-2156-2020.11.3

4. Мовчанюк А.В. Особливості функціонування спроможної територіальної громади в умовах децентралізації влади. Modern Economics, №13. 2019. С. 174-179

5. Пастух К. Стратегічне планування розвитку територіальних громад. Науковий вісник: Державне управління, 1(1(7)), 2021. С. 195–215. [https://doi.org/10.32689/2618-0065-2021-1\(7\)-195-215](https://doi.org/10.32689/2618-0065-2021-1(7)-195-215)

6. Сірик З.О. Економічний розвиток і співробітництво територіальних громад. Регіональна економіка 2016, №3. С. 34-42

7. Соціально-економічний розвиток територіальних громад Центральної України в умовах децентралізації: науково-аналітична доповідь / наук. ред. д.е.н., проф. Сторонянської І.З. Львів, ІРД НАНУ. 2019. 104 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»)

8. Уманець Т.В. Стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів України на засадах фінансової децентралізації. Економічний вісник Донбасу. № 3(57). 2019. С. 83-88.

9. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року із змінами, внесеними Законом України від 8 грудня 2004 року № 2222-IV. К.: Видавничий дім Скіф", 2006. 48 с.

10. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997, № 24, ст.170

11. Європейська хартія місцевого самоврядування. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text

1. Bobrovs kyy O.I. Teoretychni zasady publichnoho upravlinnya terytorial nykh hromad [Theoretical principles of public management of territorial communities]. Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvytok. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/4_2020/153.pdf DOI: 10.32702/2307-2156-2020.4.151
2. Kyzym M.O., Semyhulina I.B., Yaroshenko I.V. (2022). Chynnyky prostorovoho rozvytku terytorial nykh hromad u systemi publichnoho upravlinnya terytoriyamy [Factors of spatial development of territorial communities in the system of public management of territories]. Problemy ekonomiky. № 2 (52). Pp. 83-92
3. Ksonzhyk, I., Potravka, L. and Zamkovyi, V. (2020). Socio-economic development of territorial communities in Ukraine in the context of decentralization [Socio-economic development of territorial communities in Ukraine in the context of decentralization]. Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvytok, [Online], vol. 11. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1843>. DOI: 10.32702/2307-2156-2020.11.3
4. Movchanyuk A.V. (2019). Osoblyvosti funktsionuvannya spromozhnoyi terytorial noyi hromady v umovakh detsentralizatsiyi vlady [Peculiarities of the functioning of a capable territorial community in conditions of decentralization of power]. Modern Economics, №13. Pp. 174-179
5. Pastukh K. (2021). Stratehichne planuvannya rozvytku terytorial nykh hromad [Strategic planning of the development of territorial communities]. Naukovyy visnyk: Derzhavne upravlinnya, 1(1(7)). Pp. 195–215. [https://doi.org/10.32689/2618-0065-2021-1\(7\)-195-215](https://doi.org/10.32689/2618-0065-2021-1(7)-195-215)
6. Siryk Z.O. (2016). Ekonomichnyy rozvytok i spivrobitnytstvo terytorialnyh gromad [Economic development and territorial communities' collaboration]. Regionalna ekonomika. 3. 34-42
7. Sotsialno-ekonomichnyy rozvytok terytorialnyh gromad Tsentralnoyi Ukrainy v umovah detsentralizatsiyi [Socio-economic development of territorial communities of Central Ukraine in conditions of decentralization]: nauково-analitychna dopovid / nauk. red. d.e.n., prof. Storonyanskoyi I.Z. Lviv, IRD NANU. 2019. 104
8. Umanets T.V. (2019). Stymulyuvannya sotsialno-ekonomichnogo rozvytku regionov Ukrainy na zasadah finansovoyi detsentralizatsiyi [Stimulation of socio-economic development of the regions of Ukraine on the basis of financial decentralization]. Ekonomichnyy visnyk Donbasu - Economic Herald of Donbass. 3(57). 83-88.
9. Konstytutsiya Ukrainy. № 254k/96-VR (1996). Prynyata na pyatiy sesiyi VRU 28.06.2004 № 2222-IV. K.: "Vydanychyy dim Skif". 48p.
10. Pro mistseve samovryaduvannya v Ukraini: Zakon Ukrainy. Vidomosti Verhovnoyi Rady Ukrainy (VVR), 1997, № 24, st.170
11. Yevropeys ka khartiya mistsevoho samovryaduvannya. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text